

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

FEATURES OF APPLICATION OF ELECTRONIC EVIDENCE IN CIVIL PROCEDURE

Поклонська О.Ю., викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У науковій статті під час дослідження питання у сфері цивільного судочинства щодо застосування електронних доказів як одного із засобів доказування розглянуто загальне поняття електронних доказів, з погляду як науковців, так і закріплення його на законодавчому рівні. Проаналізовано норми Цивільного процесуального кодексу України, які регулюють досліджуване питання. Під час наукового дослідження також акцентовано увагу на формі подання електронних доказів до суду під час розгляду цивільної справи, що знаходить своє нормативне підкріплення не лише в Цивільному процесуальному кодексі України, але й у Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 р. Також зосереджено увагу на належності та допустимості електронних доказів як джерела доказування в цивільному судочинстві. Під час написання наукової статті досліджено проблемні аспекти, які виникають у практичній діяльності у разі використання електронних доказів у цивільному процесі, як-от засвідчення електронних доказів; критерії визначення оригіналу електронного доказу; порядок подання, оформлення та дослідження доказів; скріншот належить до електронних чи письмових доказів, запропоновано шляхи вирішення вищезгаданих питань. Також зазначено особливу природу відео- та звукозаписів, цифрових примірників. Це пов'язано насамперед із тим, що вони не мають копій, а всі їх примірники визнаються оригіналом. Отже, на підставі системного аналізу та досліджених матеріалів зазначеної проблематики дійшли висновку щодо регулювання досліджуваного питання на національному рівні (Цивільний процесуальний кодекс України та Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг»), важливості використання електронних доказів як джерела доказування в цивільному судочинстві. Акцентовано увагу на виявлених недоліках у досліджуваному питанні, їх усуненні, що в подальшому буде сприяти не лише ефективності використання електронних доказів у практичній діяльності, але і пришвидшенні даного процесу.

Ключові слова: засоби доказування, докази, електронні докази, електронна (цифрова) форма, електронний носій, скріншот, електронний цифровий підпис.

In the scientific article during the study of the issue in the field of civil proceedings on the use of electronic evidence as one of the means of proof, the general concept of electronic evidence is considered both from the point of view of scientists and its consolidation at the legislative level. The norms of the Civil Procedure Code of Ukraine, which regulate the researched issue, are analyzed. The research also focused on the form of submission of electronic evidence to the court during a civil case, which finds its normative support not only in the Civil Procedure Code of Ukraine, but also in the Law of Ukraine "On Electronic Documents and Electronic Document Management" of 22.05.2003. Also, attention is focused on the relevance and admissibility of electronic evidence as a source of evidence in civil proceedings. During the writing of the scientific article the problematic aspects that arise in practice during the use of electronic evidence in civil proceedings, in particular the certification of electronic evidence; criteria for determining the original electronic proof; the procedure for submission, execution and examination of evidence; the screenshot refers to electronic or written evidence and suggests ways to address the above issues. Also, it is noted about the special nature of video and audio recordings, digital copies. This is primarily due to the fact that they do not have copies, and all their copies are recognized as original. Thus, on the basis of systematic analysis and researched materials of the specified problems the conclusion concerning regulation of the investigated question at the national level, in particular such as the Civil procedural code of Ukraine and the Law of Ukraine "About electronic documents and electronic document circulation" was reached; also, the importance of using electronic evidence as a source of evidence in civil proceedings. Emphasis is placed on the identified shortcomings in the research issue and their elimination, in order to further contribute not only to the effectiveness of the use of electronic evidence in practice, but also to speed up this process.

Key words: means of proof, evidence, electronic evidence, electronic (digital) form, electronic media, screenshot, electronic digital signature.

Постановка проблеми. З розвитком технологій усе більше обертів набирає застосування електронних доказів як одного із засобів доказування в цивільному судочинстві. Але під час дослідження питання виявлено, що, незважаючи на ґрунтовне теоретичне закріплення даного питання, у практичній діяльності виникають все ж таки труднощі, тому дане питання залишається відкритим для наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальна проблематика електронних доказів чи не вперше в Україні була порушена в дисертації А.Ю. Каламайка «Електронні засоби доказування в цивільному процесі» (2016 р.), однак дане дослідження було завершено до набуття чинності згаданими законодавчими нововведеннями (наприкінці грудня 2017 р.). Проблематику електронних доказів у своїх працях вивчали такі вчені, як: О.І. Антонюк, Ю.В. Білоусов, О.А. Баранов, Л.М. Белкін, Н.В. Блажівська, Ю.В. Бовсуновська, О.Т. Боннер, К.Л. Брановицький, І.В. Булгакова, О.П. Вершинін, С.П. Ворожбит, А.С. Глащенко, Н.Ю. Голубева, М.В. Горелов, О.Ю. Гусев, К.Б. Дрогозюк, С.С. Єсімов, І.М. Зайцев, О.Ф. Клейнман, О.М. Лазько, Е.М. Мурадян, В.С. Петренко, В.П. Писаренко, Н.О. Пронь, В.К. Пучинський, І.В. Решетнікова, М.С. Строгович, П.А. Тосунов, С.Я. Фурса, Р.Є. Халіков, Т.В. Цюра, Д.М. Цехан, Н.О. Чечина, К.С. Юдельсон, О.С. Чорний та інші [1, с. 2].

Мета статті – визначити поняття електронних доказів, їхні особливості, виявити проблеми використання елек-

тронних доказів у цивільному судочинстві, запропонувати шляхи їх вирішення.

Результати дослідження. Поняття «електронні докази» набуло поширення ще в 70-х рр. ХХ ст. з появою так званих «машинних документів». Але в ті часи «машинні» документи фактично ототожнювались із письмовими доказами, адже вони нічим не відрізнялись від звичайних документів, які виготовлялись друкарським способом на папері. Нині зі стрімким розвитком мережі Інтернет та різноманітних інформаційно-телекомунікаційних систем сучасні електронні носії можуть містити будь-яку інформацію, не лише у вигляді тексту. Це може бути графічна, звукова, аудіовізуальна, власне текстова інформація, а також будь-яке їх поєднання. Такий високий рівень розвитку інформаційних технологій спонукав законодавця до надання електронним доказам статусу самостійного засобу доказування нарівні із «традиційними» засобами, письмовими та речовими доказами, показаннями свідків і висновками експертів, шляхом запровадження до процесуальних кодексів низки положень щодо цього засобу доказування. Не став винятком і чинний Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) [2, с. 84].

Так, відповідно до ч. 1 ст. 100 ЦПК України, електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема: електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії,

відео- та звукозаписи тощо), вебсайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (карти пам'яті, мобільні телефони тощо), серверах, у системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (у мережі Інтернет також) [3].

О.О. Воронюк вважає таке визначення прогресивним, оскільки воно містить широкий перелік видів електронних доказів і джерел інформації, який не є вичерпним, що важливо, зважаючи на стрімкий технічний прогрес і появу нових видів електронних доказів і джерел, на яких такі докази можуть зберігатися [7].

М.В. Горелов надав доктринальне визначення електронного доказу. Так, електронними доказами є обставини про факти, що мають значення для справи, виконані у формі цифрового, звукового та відеозапису. О.М. Лазько підтримує такий підхід до визначення поняття електронного доказу, пропонує класифікацію електронних доказів на види, зокрема, електронні докази можуть бути виконані в цифровій формі, звуковій формі та формі відеозапису [4].

Варто погодитися з вищеведеним визначенням електронних доказів, адже воно не є вичерпним та передбачає перспективу розвитку телекомунікаційних технологій, застосування їхніх джерел як одного із засобів доказування.

Доцільно зазначити, що електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом. Позивач має обов'язок додати до позовної заяви всі наявні в нього докази, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги. Якщо подаються письмові чи електронні докази, позивач може додати до позовної заяви копії відповідних доказів. Подати електронний доказ він може з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС) [4].

Порядок оформлення, подання та дослідження електронних доказів на законодавчому рівні досі не врегульовано. Тому в судовій практиці щодо цього часто виникають непорозуміння. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 р., юридична сила електронного документа не може бути заперечена суто через те, що він має електронну форму [5]. Водночас неналежне оформлення електронних доказів нерідко було підставою для їх відхилення судом. Так, 14 лютого 2019 р. Велика палата Верховного Суду під час перегляду справи № 9901/43/19 ухвалила, що саме електронний цифровий підпис є головним реквізитом такої форми подання електронного доказу. Відсутність такого реквізиту в електронному документі виключає підстави вважати його оригінальним, а отже, належним доказом у справі [4].

Також у процесі подання до суду як доказу інформації з мережі Інтернет або на електронних носіях виникає питання щодо належності та допустимості таких доказів. Засвідчувати копії електронних документів могли б нотаріуси. Однак Законом України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р. [6] прямо не передбачена можливість засвідчення копій електронних документів.

На думку Ю.С. Павлової, зміст електронних документів мав би посвідчуватись незалежним учасником цивільно-правових відносин, який наділений спеціальною компетенцією забезпечувати достовірність юридичних фактів. З огляду на відсутність особистої зацікавленості в нотаріуса та наявність спеціальної компетенції в суду було б достатньо підстав вважати такий доказ допустимим і використовувати його під час розгляду справ. Наприклад, надання до суду роздруковані сторінки з інтернет-сайту, на якому міститься недостовірна інформація, є недопустимим доказом, адже суд не має прямої процесуальної можливості оглянути відповідну сторінку в Інтернеті та перевірити достовірність наданої інформації. Водночас залучення нотаріуса дозво-

лило б зафіксувати зміст інтернет-сторінки і надати роздруковані із сайту юридичної сили, що дозволило б використати її рівноцінно з іншими доказами [2, с. 85].

Отже, з огляду на наявність проблеми засвідчення електронних копій електронного доказу, доцільно внести зміни до Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р. [6], доповнити у ст. 34 «Нотаріальні дії, що вчиняють нотаріуси» нотаріальні дії таким положенням: «засвідчують правильність електронних і паперових копій з електронних документів» [2, с. 85].

Особливу природу мають такі електронні докази, як звуко-, відеозаписи, цифрові зображення, примірники яких є однаковими на всіх джерелах інформації, де вони зберігаються. Тому такі види електронних доказів не можуть мати електронних копій та є оригіналами незалежно від кількості примірників. Однак у даній ситуації необхідно звернути увагу на такий момент. Якщо відео-, звукозапис чи цифрове зображення завантажені на будь-який вебсайт із мережі Інтернет, то файл, створений згодом шляхом копіювання з такого сервісу на інший технічний засіб (оптичний диск, карта пам'яті тощо), є електронною копією такого електронного документа [2, с. 86].

Законодавцем не визначені критерії того, який електронний доказ є оригіналом, а який копією. Оригінали таких доказів, як і копії, найчастіше будуть розміщені на сторонніх пристроях, як-от карти пам'яті, диски, дискети тощо. Тому нині перед юристами-практиками постає питанням: чи буде вважатися оригіналом відеозапис чи звукозапис, поданий на оптичному диску або іншому носії, якщо він був скопійований з інтернет-серверів Youtube чи Facebook і був зроблений у прямому ефірі? [7, с. 12]. Це питання залишається натепер не вирішеним [2, с. 86].

Також у наш час повсякденно використовують скріншот, тому нині постає питання, чи можемо ми його віднести до електронних доказів?

Скріншот – це знімок з екрана комп'ютера, телефону або іншого пристрою, який відображає відповідну вебсторінку в момент фіксації цього зображення [4].

Скріншоти вебсторінок як докази в суді можуть використовуватися для:

- фіксування факту розміщення в інтернеті інформації, яка не відповідає дійсності і порушує виключні права;
- підтвердження факту розміщеної в інтернеті інформації, яка порушує авторські права;
- підтвердження факту неналежного виконання або невиконання договірних зобов'язань другою стороною у справі;
- підтвердження іншої юридично значущої інформації, розміщеної в інтернеті.

Варто звернути увагу на те, що Верховний Суд зазначив, що роздруковані скріншоти – це письмові докази, а електронні докази подаються до суду на електронних пристроях [4]. Тому, як бачимо, дане питання також залишається натепер врегульованим.

Висновки. Електронні докази – це інформація, яка містить дані про обставини, що мають значення під час розгляду тієї чи іншої справи, в електронній формі (відеозапис, звукозапис, голосове повідомлення, текстові повідомлення, вебсторінки тощо). Даний вид доказів, з огляду на розвиток технологій у суспільстві, є досить прогресивним та позитивним у цивільному судочинстві. Але, незважаючи на це, є деякі моменти, які потребують врегулювання. Зокрема: порядок подання, оформлення та дослідження електронних доказів; належність та допустимість електронних доказів під час судового розгляду; засвідчення електронних копій електронного доказу; критерії визнання електронного доказу оригіналом; скріншот – це електронний чи письмовий доказ. Адже усунення зазначених прогалин та роз'яснення в питаннях даного дослідження дозволить спростити процедуру використання електронних доказів як засобу доказування в цивільному судочинстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павлова Ю.С. Електронний документ як джерело доказів у цивільному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2019. С. 1–23.
2. Чорний С.О., Антонюк О.І. Електронні докази в цивільному процесі: проблеми застосування на практиці. С. 83–88 URL: file:///C:/Users/User/Downloads/5468-Текст%20статті-10980-2-10-20180525.pdf (дата звернення: 17.01.2021).
3. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон від 18 березня 2004 р. № 1618–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № № 40–42. Ст. 492 (редакція від 13.08.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 17.01.2021).
4. Пушкар М. Електронні докази як один із способів доказування в цивільному судочинстві. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pravo/article/view/law2019.04.013> (дата звернення: 18.01.2021).
5. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22 травня 2003 р. № 851–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275. (редакція від 07.11.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 16.01.2021).
6. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3425–XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383 (редакція від 08.08.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 19.01.2021).
7. Воронюк О.О. Електронні докази: що вважати оригіналом а що – копією? *Закон і бізнес*. 2017. №45 (1343). С. 12.